

A Koha újrafelfedezése

A Koha a világ első ingyenes, nyílt forráskódú könyvtári rendszere, hirdeti a szoftver a honlapja elején: „The world’s first free and open source library system”. (<https://koha-community.org/>). A szoftvert 1999-ben Új-Zélandon kezdték fejleszteni, amelyet később egy nemzetközi közösség átvett. Így az IKR egy igazán 21. századi fejlesztés.

Először – ha jól nyomoztam – a KATALIST-en 2009. végén említették.¹ Utána többször alkalmilag előfordult, néhány kisebb könyvtárban kísérleteztek is vele². Akkoriban két problémáját említették, az UTF-8 kezelést (akkoriban még nem volt nálunk annyira elterjedt) és a HUNMARC kezelés hiányát (ez pedig lényegileg azóta sem változott itthon). Lelkes könyvtáros fiatalok ugyan elkezdtek magyarázni a felületet, de úgy tűnik, ez azóta sem sikerült.

A közelmúltban egy könyvtári fejlesztés kapcsán próbáltam utána nyomozni, elővenni a régi ismereteket, aktualizálni és utánajárni, hogyan állunk vele a hazai könyvtárakban. Az alábbiakban röviden néhány ismeretet, tapasztalatot szeretnék megosztani, gondolván hasznos lehet a hazai könyvtáros közösségnek.

A hazai forrásokban néhány 10 éves utalást találtam csak kisebb intézményi működésekben, míg sikerült felfedeznem, hogy a budapesti Andrassy Egyetem könyvtárában már több éve meglelégedéssel használják. Egy helyszíni látogatás kapcsán a könyvtárvezető, Szívi Zsófia kedvesen és szakszerűen be- és megmutatta a szoftver főbb szolgáltatásait.

Technikai alapok

A Koha nyílt forráskódú szoftver, amit ingyenesként szoktak emlegetni. Kétségtelen, nem kell megvásárolni a szoftvert, azonban a telepítéséhez, beállításához, üzemeltetéséhez, karbantartásához bizony nem elég egy gyakorlott informatikus könyvtáros, de Linux-os ismeretek, telepítési gyakorlat, informatikus szakember is szükséges. A szoftverhez a Linux operációs rendszeren (Debian/Ubuntu) kívül, azaz azon szükség van még a PERL parancsfuttatóra, ingyenes adatbáziskezelőre (MariaDB vagy MySQL), Apache webszerverre. Az utolsó verzió 2026. április végi, tehát láthatóan kézben tartják, fejlesztik. Természetesen a telepítésekhez, a szoftverekhez hardver infrastruktúra, egy Linux szerver is szükséges. A honlapon nem találtam technikai infrastruktúra igényeket, de minimális erőforrásokkal is telepíthető. A szükséges rekordméret, felhasználási igénybevétel határozhatja meg a szükséges infrastruktúrát, a szerver paramétereit.

¹ <https://listserv.niif.hu/pipermail/katalist/2009-September/019143.html>

² Takács Dániel: Koha ficsörök, 2008. április 29. – <https://eleteskonyvtar.hu/2008/04/29/koha-ficsorok/>

Szolgáltatásai

A szoftver egy teljes értékű IKR funkcionalitásával bír, tehát van benne

- gyarapítási,
- katalogizálási,
- kölcsönzési,
- OPAC
- folyóiratkezelési modul.

A hagyományos könyvtári modulok mellett e-forrás kezelő modul biztosítja a külső, fizetett adatbázisok, jelenleg az EBSCO bekapcsolásának lehetőségét egy API-n keresztül.

A rendszerben van Z39.50/SRU szerver is, amelynek segítségével más könyvtárakból átvehetőek rekordok a szokott módon.

Emellett van egy OAI-PMH data és service modulja is, amelyek segítségével nemcsak kívülről kérdezhető le egy Koha adatbázis, de a Koha-ban ún. repozitóriumok is létrehozhatóak.

Pl. ha a helyi könyvtár digitális dokumentumaiból repozitóriumot épít, ezek bekapcsolhatóak a Koha lekérdezésébe. Így egyfajta discovery funkcióval is rendelkezik.

A Koha adminisztrációját, adatrögzítési szolgáltatásait web alapon, többféle böngészővel lehet elérni, nincs szükség helyi, egyedi kliensekre.

Egy Koha telepítésen belül több könyvtárat is létre lehet hozni, így egyszerre több könyvtár kiszolgálását is biztosítja, ami pl. több egységből álló egyetemi könyvtárak számára hasznos megoldás lehet. Az egyes könyvtárak számára külön olvasói adatbázisok, kölcsönzési osztályok hozhatóak létre, míg a bibliográfiai rekordok közösek. A tartalmi feltárás, példányok helyi jelzetelése természetesen szintén könyvtáronként megoldható.

A hazai alkalmazást korlátozhatja, hogy csak MARC21-et ismeri. Ez annak a fényében azért nem lehetne nagy probléma, hogy 2012. októberében az OSZK már döntött a MARC21-re való áttérésről³.

³ <https://listserv.niif.hu/pipermail/katalist/2012-October/027301.html>

A Koha érdekes szolgáltatása, a sok közül, hogy már RDA kompatibilis rekordokat lehet benne létrehozni. Sőt, egy FRBR funkció bekapcsolásával a Koha képes egy adott mű több kiadását is megkeresni ISBN számok alapján. Ez csak néhány példa volt arra, hogy folyamatosak beépítik a 21. századi könyvtári fejlesztések eredményeit, igyekeznek megfelelni a követelményeknek, amelyekben néhány hazai rendszerünknel még némi elmaradás látszik.

A Koha jelentős hátránya viszont a hazai alkalmazás elterjedésére a magyar nyelvi felület hiánya. Ha megnézzük az elérhető dokumentációk listáját⁴, akkor a nagy világnyelvek (amelybe még az arab, a kínai és a hindi is beletartozik) mellett még cseh, szlovák dokumentációt is találunk. Van svéd és finn nyelvű Koha oldal is, ami a skandináv elterjedtséget is mutatja. A magyar fordítási törekvések azonban sajnos évekkel ezelőtt abbamaradtak. Így csak megfelelő angol vagy más világnyelvi tudás birtokában lehet nekiállni úgy, hogy az OPAC felületet, a hazai olvasóink számára még le kell fordítani.

Hazai és külföldi alkalmazások

Magyarországon a közelmúltban a KATALIST-en igyekeztem felderíteni, hol ismerik, használják a Koha-t. Nem túl sok választ kaptam.

Csizmadia Ákostól több segítséget is kaptam, sok évvel ezelőtt ők használták Koha-t a BME Matematika Intézetében⁵, de megszűnt a könyvtár, leállt a katalógus. Egyedi projektek kapcsán irodalmi művek feldolgozására kísérleti jelleggel használták egy rövid ideig az OSZK-ban, és a PIM-ben is.

Megtudtam, az Akadémiának egy külhoni magyarok számára fenntartott kollégiumának, a Domus Collegium Hungaricum könyvtárába⁶ is telepített két erdélyi fiatal Koha-t, itt ezzel működik, megnézhető a könyvtár katalógusa. Egy hazai Koha alkalmazást sikerült közelebből is megnéznem. Az Andrassy Egyetem könyvtárvezetője, Szivi Zsófia mutatta meg jobban és „belülről” a Koha-t. A könyvtárban pár éve használnak Koha-t, az Aleph-et váltották le vele, abból migrálták az adatokat. Ahogy egyetem hallgatói, úgy a könyvtár olvasói többségében is német nyelvűek, ezért a hiányzó magyar felület nem okoz zavart. Valamennyire elkezdtek ugyan az OPAC-ot magyaráritani, de még nem sikerült teljesen. A rendszerben a könyvtárosnak van jogosultsága átírni az oldalakat, más nyelvű felületeket kialakítani. Mivel az Egyetemen, az egyetemi könyvtár mellett működik önállóan a Sebestyén György Osztrák Könyvtár, annak az állománya is helyet kapott a Koha rendszerben, önálló könyvtár alkalmazásaként.

Természetesen a könyvtárnak több külföldi adatbázishoz van előfizetése, ezeket is bekötötték a katalógusba, így a tételek között pl. Springer, DeGruyter Brill kiadványok is találhatóak.

The screenshot shows the Koha library catalog interface. At the top, there's a header with the Andrassy University Budapest logo, a search bar containing 'koha', and navigation links like 'Kosár' and 'Listák'. Below the search bar, there's a section for 'Keresés pontosítása' (Refine search) with options like 'ELÉRHETŐSÉG' (Availability) and 'SZERZŐK' (Authors). The main search results section displays 'A keresés eredménye 41 találat.' (41 search results). A specific result is highlighted, showing the title 'Kohärente Rechtsanwendung im europäischen Kartellverfahren Das Zusammenwirken von Kommission und nationalen Gerichten' by Bartels, Wolfgang. The result includes details like the series 'Wirtschaftsrecht und Wirtschaftspolitik', the type 'Szöveg' (Text), and the language 'Német' (German). There are also links for 'Előjegyzés' (Reservation), 'Mentés a listákba' (Save to lists), and 'Hozzáadás a kosárhoz' (Add to cart).

⁴ <https://koha-community.org/documentation/>

⁵ Csizmadia Ákos: Koha integrált könyvtári rendszer a BME Matematika Intézet Könyvtárában
URL : <https://math.bme.hu/%7Ekonyvtar/KOHA/kohaMatematikaIntezet.html> (letöltve: 2026.06.04.)

⁶ Domus Collegium Hungaricum könyvtára – https://www.domus.ch.mta.hu/?page_id=81

De az előfizetett adatbázisokból a digitális könyvek adatait MARC-ban letöltve, azokat importálták a Koha-ba, így azok is egyben kereshetők a katalógusban. A rendszer nagyon széles körű paraméterezési lehetőséget kínál, rengeteg minden beállítható a könyvtárosok által, a jogosultsági szintektől kezdve az olvasói osztályokon át a megjelenésig. Fontos megjegyezni, hogy a könyvtárnak nem volt erre a munkára saját informatikusa, hanem egy kisebb osztrák csapat (a HKS⁷) vállalkozott a telepítésre, beállításra és az IKR folyamatos támogatására, akik hozzáértő informatikusok, de a könyvtári ügyekben nem rendelkeztek nagy tapasztalattal. Azóta azonban bővítették a tapasztalataikat, a honlapjuk referenciái alapján már számos osztrák könyvtárban és múzeumban telepítettek Koha-t. A könyvtárigazgatótól megtudtam, a német nyelvterületen népszerű a Koha, sok helyen használják. Így nem véletlen, hogy egy másik hazai könyvtárban, a Goethe Intézet könyvtára⁸ is Koha-t használ, természetesen német nyelven és német informatikai támogatással. A hazai alkalmazások mellett még két érdekes külföldi példára hívnám fel a figyelmet.

Union catalogue of „Fides” libraries.

A „Fides” Egyházi Könyvtárak Szövetségének Központi Katalógusa

<https://katalog.fides.org.pl/>

A „Fides” Egyházi Könyvtárak Szövetségének Központi Katalógusa 2014. június 14-én indult. Jelenleg a lengyelországi katolikus egyházmegyeik több mint felét (20 egyetemi és felsőoktatási könyvtárat, valamint

négy egyházmegyei könyvtárat) és tizenkét szerzetesrend könyvtárat foglalja magában, egyfajta közös katalógusként. A katalógus negyvenhárom könyvtár gyűjteményéről tartalmaz információkat és közel 860 000 bibliográfiai rekordot tartalmaz. A Fides egy másik adatbázist is Koha alapon üzemeltet, a „Teológiai Tudományok Elektronikus Bibliográfiáját”. Az adatbázis több mint 200 lengyel teológiai folyóiratot indexel, tesz kereshetővé. <https://biblio.fides.org.pl/>

Finn National Library

<https://kansalliskirjasto.finna.fi/>

A Finn Nemzeti Könyvtár IKR⁹-e szintén a Koha-n alapul. A nyilvános katalógus egy Finna-nak nevezett felület (ebből azonban már látszik a Koha), míg az adatrögzítés, kölcsönzés, Koha-ban történik. A Melinda-nak nevezett osztott katalógizáláshoz pedig számos könyvtár csatlakozott.

Összegzésül érdemes jobban megismerkedni ezzel a nálunk kevésbé ismert könyvtári rendszerrel. Egyelőre sajnos az OSZK OKR projektje¹⁰ nem érte el a célkitűzését, a könyvtárak erőforrásai pedig nem bővelkedtek és nagy reményünk a jövőben sem lesz. Ez az egyszerű, de nagyszerű IKR pedig az Andrassy Egyetem példája mutatja, kivitelezhető és jól használható.

MOLDOVÁN ISTVÁN

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
BTK könyvtár

Fotó: Baranya Péter

⁷ <https://www.koha-support.eu/>

⁸ Goethe Institut Bibliothekskatalog: <https://budapest.bibliothek.goethe.de/cgi-bin/koha/opac-main.pl>

⁹ <https://www.kansalliskirjasto.fi/en/services/library-system-service>

¹⁰ OSZK Országos Könyvtári Rendszer Projekt – <https://oszk.hu/okr-projekt>